

10. Ukrainska mova. Stratehiiia rozvytku krytychnoho myslennia «RAFT». [Ukrainian language. Strategy of critical thinking development «RAFT»] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3gMIhCPJDuE&t=22s>
11. Formuvannia krytychnoho myslennia v molodshykh shkoliariv. Interaktyvni materialy. Samoosvita. [Formation of critical thinking of junior school children] URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-kriticnogo-mislennia-v-molodsikh-skolariv-122760.html>
12. Formula 4 – «K» u formuvanni kliuchovykh kompetentnosti maibutnoho pershoklasnyka NUS. [Formula 4-«K» in the formation of key competencies of the future NUS first-grader] URL: <https://vseosvita.ua/library/formula-4-k-u-formuvanni-kliucovih-kompetentnostej-majbutnogo-persoklasnika-nus-128299.html>

Kostiuk L. M., Barnych O. V., Mamchych O. B. Creativity and critical thinking as elements of «4K» skills in the Ukrainian language lessons in NUS

The study is aimed at a comprehensive analysis of the theoretical and practical aspects of the «4K» technology elements, which is a model that includes the following components: critical thinking, creativity, teamwork and communication. The focus of the study was the skills of creativity and critical thinking. After all, they are key to overcoming the challenges of the present and adapting to a new reality through a critical assessment of information and the ability to think outside the box, overcoming stereotypes and established forms that are not effective or relevant. A source study base on the research problem has been worked out, which consists of studies of both domestic scientists and foreign ones. Attention is focused on the specifics of the development and improvement of these elements of the «4K» technology in the Ukrainian language lessons at the New Ukrainian School. The two leading components of the «4K» technology, their content, role, significance and possibilities of the modern Ukrainian language lesson for the development of creative and critical thinking of primary school pupils are studied. The interrelation and mutual influence of the selected elements is found out. The need for the development of creativity and critical thinking for the formation of creative activity and the elimination of stereotypical, pattern thinking, overcoming the inertia of primary education applicants is argued. The attention is paid to the fact that the optimal organization of the process of creativity and critical thinking development aims a comprehensive and harmonious development of the individual, the formation of a full-fledged member of society. In a practical context, a list of exercises and games is proposed, that has recommendations for application for the development of the above elements of the «4K» technology. It is noted that the lessons of the Ukrainian language have a significant potential for the development of creative and critical thinking, with the help of the correct and appropriate use of exercises in each lesson, especially in the lessons of the development of coherent speech.

Key words: 4C skills, creativity, critical thinking, Ukrainian language lesson, NUS.

УДК 7:17.023.31

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.23>

Костюк Л. Б., Ясеницька Ж. В.

**ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК АСПЕКТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ
В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

У світі швидких змін, пов'язаних з технологізацією, відбувається втрата духовних доміант людства, дегуманізація суспільних парадигм. Водночас роль художнього мистецтва як складового елементу культури є чільною щодо відновлення естетико-ціннісних, морально-етичних орієнтирів. Діалогічність та інтегративність сучасного світу створює сприятливі умови задля пропагування культурологічної складової в освіті та використання суміжного інструментарію в організації освітнього середовища. Зокрема, залучаючи спектр міжпредметних зв'язків. Стаття досліджує образотворче мистецтво як аспект культурології в межах сучасного освітнього простору. Проаналізовано вплив технологій, соціальної мобільності, зростання індустріалізації, інформатизації на очікування студентів від вищої освіти та на реценцію артефактів культури. Особистісно орієнтоване освітнє середовище вимагає виходу за межі суто предметного вивчення академічних дисциплін, а досягнення творчого й духовного багатого академічного ідеалу вимагає від педагогів комплексних підходів до організації освітнього процесу. Образотворче мистецтво обґрунтовано як один із найбільш недооцінених форм прекрасного щодо використання його освітнього потенціалу. Висловлено думку про необхідність подолання декларативного характеру культурологічної компетентності. Водночас на підтвердження того, що є низка можливостей інтеграції образотворчого мистецтва з навчальними парадигмами, на перший погляд, віддалених від мистецької сфери спеціальностей, авторами статті сформовано базові універсальні напрями залучення образотворчого мистецтва до освітнього процесу у вищій школі. Завдання педагогів полягає в тому, щоб створити навчальне середовище, що відповідає життєвому досвіду здобувачів освіти й дає їм змогу брати активну участь в сучасному складно організованому культурному середовищі постмодерної епохи. Реалізація задуму інтеграції образотворчого мистецтва з освітніми програмами немистецьких спеціальностей має підтримуватися методами рефлексивної оцінки, розуміння й заохочення індивідуального прагнення візуального розуміння художніх творів, толерантності до плюралізму авторського бачення дійсності, що закладене у творах образотворчого мистецтва.

Ключові слова: культурологія, наука про культуру, образотворче мистецтво, культурологічна компетентність, інтеграція освіти та мистецтва, гуманітаризація освіти.

Образотворче мистецтво – це суб'єктивний термін. За своєю природою він перебуває під впливом суб'єктивного світобачення (питання «Що, власне, є мистецтвом?», «Як відбувається диференціація того, що є шедевром, а що відправляється в прірву забуття?», «Як формуються мистецькі канони й наскільки вони виправдані?» тощо), ґрунтується на переконаннях (аксіологічній складовій) і почуттях, а не на фактах [1]. У самій суті своїй цей різновид прекрасного, хоч і має матеріальний вияв, апелює до трансцендентного й зачіпає такі механізми людської свідомості, що утворюють виразну суперечність щодо повсякденно-буттєвого. Це дає змогу іманентно акумулювати в мистецьких образах таку семантику, що має унікальний розвивально-виховний потенціал. Водночас розгляд образотворчого мистецтва у широкому культурологічному ключі дає змогу комплексно розглянути різні його парадигми, зокрема й освітню. Адже якщо етнологія та антропологія вивчають специфічні культурні практики, то культурологічні дослідження з самою появою терміна «культурологія» (англ. *culturology / science of culture*) охоплювали різноманітні аспекти культури як форми буття: соціологічні, психологічні тощо. Таке різностороннє коло інтересів мотивувало й саму появу дисципліни, котра зосереджується суто на культурних аспектах людського існування [2]. Освітні опції різних мистецьких форм теж є напрямом інтересу в межах культурологічного вчення.

Образотворче мистецтво має темпоральний аспект і залежність від загального історико-культурного, соціально- та індивідуально-світоглядного контексту. Культурологічна домінанта в категоризації образотворчого мистецтва є принциповою, свідченням чого є, наприклад, неготовність соціуму сприймати в належний спосіб. Наприклад, художник Вінсент Ван Гог помер 1890 році, продавши прижиттєво всього 14 картин, а всесвітнє визнання його художніх робіт прийшло до митця посмертно – лише після 1900 року. Після своєї смерті він залишив приблизно 2000 робіт, які сьогодні оцінюються в мільйони доларів. Це дуже виразний приклад того, як саме мистецтво випереджає його культурологічний аспект на цілі десятиліття, через що в синхронії просто не може бути естетико-аксіологічно осмислене, вважаючись іноді несвоєчасним, епатажним чи нецікавим. Через те важливо розвивати культурологію й навіть допускати деякий культурологічний компроміс для тих творів мистецтва, які з певних причин і сьогодні заперечуються чи не ідентифікуються в засиллі низькопробних творів масової культури. Так само важливо наблизити сучасну людину до мистецтва, що є пріоритетним завданням. Через засилля гаджетів, домінування кліпової свідомості, інтерес людини до розважального, легкого для сприйняття контенту, як і загальна карнавальність постмодерної свідомості без таргетованого впливу на сучасного індивіда ризикує відкинути людство в духовно-ментальному розвитку на століття назад. Доведено: що більше людина дбає про власний суспільно-культурний досвід, то більш вона значуща як особистість. Людина з погляду культурології виступає одночасно і творцем, і творінням, і транслятором культури [3].

До того ж у сучасному суспільстві – після приходу модернізму, а в епоху постмодерного мистецтва особливо – образотворче мистецтво стає дедалі менш пов'язане з суто естетикою та перестає бути лише маркером витонченого смаку. У мистецькому полі художники змістили акцент на те, щоб кидати виклики ширшим, перехідним між мистецтвом та суміжними сферами знання та людської онтології, поняттям. На перший план виходить концепція та інтелектуальна мета, а не власне естетика з центральним поняттям краси. Децю парадоксально з огляду на те, що модернізм і виник у відповідь на запит про утвердження чистого мистецтва у різних його виявах, але тут ідеться радше про позбавлення мистецтва суспільних догм, відмову від транслювання через мистецьку сферу важливих соціально-політичних питань. Натомість мистецтво стало апелювати до сфер більш складних, що перебувають на перетині важливих естетичних, соціальних, філософських магістралей, але зосереджуючись більше якраз на останній. Мистецтво сьогодні – це рупор індивідуалізованої ідеї митця, а через рефлексію на мистецькі твори – і реципієнта. Через те мистецтво дуже органічно вписується в контекст сучасної особистості, яка вимушена жити в епоху техно, бути екзистенційно відчуженою, але знаходити домінанти, які б дали їй змогу реалізуватися повноцінно, не загубитися духовно й балансувати між естетизмом, ідейністю та прагматизмом. Твори образотворчого мистецтва на кшталт картини «Фонтан» Марселя Дюшана та полотна «Зоряна ніч» Вінсента Ван Гога, відповідають такому баченню сутності й ролі сучасного образотворчого мистецтва. Водночас мистецтво є простором звільнення від догматизму, джерелом знаходження особистої свободи у світі, де людина стає рабом одвічних «треба».

Освіта в окресленому проблемному полі є найбільш відповідним середовищем для навчання всіх здобувачів освіти на всіх рівнях освітньої ієрархії способами взаємодії з артефактами культури, зокрема, з образотворчим мистецтвом, роль якого, як вважають автори цієї статті, у сучасній освітній площині недооцінена.

Науковці й мислителі України та світу вказують на загрозливий стан духовної культури сьогодення, що позначається на загальному духовному розвитку особистості, формуванні та задоволенні морально-інтелектуальних запитів сучасної молоді [4]. Свідченням цього є факти наростання бездуховності, нехтування моральними нормами й правилами (загальнолюдськими та патріархально-українськими), соціальна байдужість. Молодь часто не в змозі чинити опір тисковій деструктивній впливів, їй важче здійснювати самовизначення, самоутвердження, без чого, утім, життя людини не є повноцінним [4]. За умови браку самоідентифікації серед собі подібних людина не реалізує те унікальне, що вирізняє її з-посеред інших живих істот. Водночас дослідниками доведено, що естетичне виховання сприятливо впливає на пошук людиною себе, соціалізацію людини, а в процесі вибудови власної аксіологічної парадигми взагалі має чільну роль [5, 6]. О. Гук говорить про культурологічну природу всього процесу естетичного виховання особистості й запорукою

гармонійного розвитку людини – як природний і цивілізований показник універсальності та інтегративності пізнавального, розвивального та виховного впливу освіти [5]. Проводиться думка про універсальність значення естетичного начала в людини. Заразом центральним компонентом в структурі естетичного виховання є оволодіння знаннями щодо розуміння природи мистецтва, умінням рефлексувати на твори мистецтва та розуміти принципи художнього відображення дійсності [6].

Образотворче мистецтво як окрема предметна дисципліна (у межах фахової підготовки на мистецьких спеціальностях) або елемент культурологічного вчення створює своєрідне та багато в чому унікальне середовище навчання [7]. Педагогічна функція образотворчого мистецтва, на думку дослідників [7; 8], інструментально-методологічна – оскільки полягає якраз у тому, щоби змоделювати унікальне навчальне середовище, яке дає випускникам набір здібностей, що є особливо актуальними. для сьогочасного складного суспільства [7].

З погляду перспектив розвитку людства в дусі домінантного в наш час прагматизму, утилітаризму й технологізму теперішня криза духовності має загрозливі прогнози. Д. Боутон [9] у статті 2005 року «Від образотворчого мистецтва до візуальної культури: оцінювання та зміна ролі художньої освіти» звертає увагу на значні трансформації, що сталися з самою природою образотворчого мистецтва – у відповідь на вплив цифрових технологій та поширеного впливу популярних графічних зображень. Усе це позначилося на способах репрезентації культури. Д. Боутоном досліджено шляхи адаптації мистецької освіти до змін, викликаних масовою цифровізацією. Стаття містить цікаві інсайти щодо теми взаємного зв'язку образотворчого мистецтва та освіти, однак, зважаючи на масштаби й темп культурних трансформацій останніми роками, а також зміни в системі освіти, зокрема під впливом карантинних заходів, багато висновків автора про тенденції змін зараз загострилися у своїх проявах.

Трансформація освіти відбувається в руслі її концептуалізації як творчого процесу (вплив викладачів на формування світогляду студентів, особистісне творення студентом себе самого – свого «Я»). Інтеграція образотворчого мистецтва в культурологічному аспекті до навчальних програм вищої школи має відбуватися не за анахроністичними, застарілими принципами домінування гносеологічної основи, а на засадах підтримки творчої освіти [8]. Іншими словами, науковці наполягають на тому, щоб в процесі естетичного виховання здобувачів освіти першочерговими були не питання на кшталт «Що таке імпресіонізм в образотворчому мистецтві?», «Перелічіть полотна Катерини Білокур», а питання розвитку творчих задатків студентів або ж щонайменше – уміння творчо рефлексувати на твори образотворчого мистецтва інших авторів (у формі есе, віршів, нарисів, графіки, відео за мотивами художніх полотен тощо).

Мета статті полягає в розгляді образотворчого мистецтва як аспекту культурології в межах сучасного освітнього простору.

Мистецтво насамперед є процесом створення чогось унікального, що апелює до духовної сторони особистості за посередництвом зорових рецепторів. Образотворче мистецтво, яке також називають «високим мистецтвом» (англ. *fine art* – “*high art*”), довгий час вважалося найвищим стандартом художнього вираження [1]. У сучасному світі це такий собі осередок апрагматизму, превалювання естетизму над практичними домінантами, засилля яких характеризує соціум ХХІ століття (зокрема, під прикриттям панатеї від “*unknown unknowns*” – «невдомих недомих» [10]). Художники створюють роботи, призначення яких – виключно естетична насолода [1]. На відміну, наприклад, він художнього літературного твору, де естетичні домінанти можуть доповнюватися інтелектуально-пізнавальною метою (напр., сюжет історичного роману – джерело знань про історію; а через опрацювання автентичних текстів можна вивчати рідну та іноземну мову тощо). Естетична мета відрізняє образотворче мистецтво від «низького мистецтва» (англ. *low arts*), яке традиційно призначене для більш практичних цілей. Однак у сучасному світі, де мистецтво стало більш демократизованим концептом, справедливо задатися питанням, чи можна вважати деякі форми мистецтва «вищими» за інші. У європейській культурі та академічних традиціях термін «образотворче мистецтво» стосується мистецтва, яке створене, перш за все, для того, щоб насолоджуватися його естетикою чи красою [1]. Це визначення відрізняє образотворче мистецтво від так само візуалізованих комерційних творів мистецтва, створених для досягнення не естетичних, а прагматичних цілей – бізнесу (наприклад, банери для реклами). Деякі види мистецтва, створені в наш час, можна назвати образотворчим мистецтвом, хоч вони й використовують прийоми, які є в так званих «нижчих видах мистецтва». Наприклад, поп-арт – це художній напрям, який є прикладом того, коли традиційні декоративні або комерційні прийоми синергізуються із класикою розуміння цього різновиду прекрасного й перетворюються на образотворче мистецтво.

З огляду на те, що образотворче мистецтво спрямоване на заохочення розвитку індивідуальної художньої практики та надання можливості студентам сформулювати та визначити соціальний та культурний контекст, у якому вони працюють, вивчення образотворчого мистецтва (окремо чи в поєднанні з іншими мистецькими галузями) розвиває альтернативні способи мислення (зокрема, абстрактне, яке найбільше страждає в умовах утилітаризму), індивідуальне світобачення та власну концептуалізацію світу. Мистецтво як складова творчого начала, що закладене в кожній людині, але умови розвитку для якого індивідуальні, часто спонтанно-суперечливі й ірраціональні, уможливує досягнення особистістю на етапі формування її світогляду стану повноцінної реалізації. Тут зрозуміло, що далеко не кожен, хто цікавиться мистецтвом та вивчає його, сам стане митцем. Однак навіть сам стан причетності до трансцендентно високого арту (чи його маргінальних

сучасних адаптацій) у будь-якому вигляді (творця чи реципієнта-поціновувача) дасть змогу активізувати творчу сутність людини як створіння духовного. Що перш за все відрізняє її від тваринного.

Таку тезу переконливо пояснити навіть загально визнаною структурою піраміди Маслоу [11]: рухаючись пірамідою від фундаментальних фізіологічних потреб (тваринного) до вершини (гуманістичних начал), людина може реалізуватися повноцінно, тільки досягнувши самореалізації / самоідентифікації, котрий асоціюється із власною творчістю та саморефлексії через творчість інших (як реципієнт прекрасного).

Відображення наведених аргументів почасти відбулося і в чинному «Законі про освіту» [12]. Утім, на нашу думку, заявлена в Законі культурологічна компетентність (як складова «ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності» [12]) у межах сучасної системи освіти має радше номінативний характер. Згідно зі статтею 17, наприклад, зазначено, що мистецька діяльність є обов'язковою лише для закладів вищої освіти культурологічного та мистецького спрямування. Отже, обґрунтована нами теза може бути реалізована повноцінно як обов'язкова та невід'ємна складова освітньої діяльності тільки таких ЗВО. Тоді як механізми естетичного виховання й формування ціннісних світоглядних орієнтирів через мистецтво (зокрема, образотворче) для здобувачів інших спеціальностей узагалі не сформовані. Сьогодні можна з упевненістю сказати, що образотворче мистецтво є одним із найбільш недооцінених форм прекрасного в плані освітнього потенціалу. Водночас інтеграція образотворчого мистецтва до освіти має відбуватися тільки наскрізно й комплексно. Зокрема, як елемент міжпредметних зв'язків.

Це тим паче актуально у світлі того, що з трансформацією спектру умов, що впливають на студента, змінюються й очікування здобувачів щодо того освітнього середовища, у яке вони потрапляють після закінчення школи – в один із ключових періодів особистісного становлення на етапі соціалізації, ініціації зі світом дорослого життя. Високі технології, доступ до освітніх матеріалів, а також варіативність способів навчання (очне, заочне навчання, дистанційне за змішане, навчання за індивідуальним графіком) підвищують важливість засобів мотивації та стимулювання пізнавально-розвивальної активності здобувачів ЗВО. За таких умов автори статті пропонують декілька напрямів використання образотворчого мистецтва в сучасному освітньому просторі:

1) у межах виховних годин – як вектор розвитку творчості студентів (на природі, у картинній галереї, у творчій майстерні, на зустрічі з професійними художниками тощо);

2) відвідування виставок художників, організація зустрічей із митцями (в онлайн- та офлайн-форматах), проекти «Відвідай мистецьку «Мекку» й створи відео- фотозвіт», «Спробуй себе експертом-мистецтвознавцем» (підготувати проект за мистецьким напрямом чи творчістю художника);

3) як елемент міжпредметних зв'язків: наприклад, реалізуючи лінії: «Сучасне образотворче мистецтво й комп'ютерна графіка» (для студентів-інформатиків); «Образотворче мистецтво й математика» – для здобувачів математичних спеціальностей (мідна гравюра Дюрера «Меланхолія І», експеримент Філіппо Брунеллескі з лінійною перспективою, «Пропорції: Вітрувіанська людина»); «Агрономічні мотиви в образотворчому мистецтві» (пейзажі, натюрморти) – для агрономів; «Образотворче мистецтво й танець» (для хореографів), «Ритм в образотворчому і декоративно-прикладному мистецтві» (для музикантів). Напрямі залежно від спеціальності може бути безліч.

4) мистецькі тижні у ЗВО;

5) індивідуальне заохочення з боку адміністрації ЗВО студентської творчості;

6) використання художньої творчості для зняття емоційної напруги – як психологічна техніка, що актуально в періоди затяжних карантинів та теперішнього воєнного стану;

7) у межах краснавчої складової освіти – дослідження образотворчого мистецтва в урбаністичному зрізі.

Отже, попри видиму віддаленість сфери мистецтва від немистецьких спеціальностей насправді можливостей для використання образотворчого мистецтва в множині ракурсів культурології (від світоглядного, пізнавально-розвивального, творчого й до утилітарно-прикладного) є досить багато. Завдання освітніх закладів полягає в тому, аби визначити культурологічну складову як обов'язкову в контексті навчального процесу, заохочувати діяльність викладачів в напрямі залучення студентів до культури в усіх її мистецьких виявах. Зокрема, й через такий менш популярний (порівняно з літературою, музикою, театром тощо) різновид мистецтва, як образотворче. Ще 1967 року американський художник Роберт Раушенберг заснував організацію «Експерименти в мистецтві та технологіях», що стала площиною формалізації співпраці між художниками та інженерами. Австралійська художниця-гіперреалістка Патрісія Піччініні співпрацює з низкою спеціалістів, включаючи інженерів аніматроніки, автотделістів, комп'ютерних аніматорів, що інтегрує абстрактний світ мистецтва та прикладний світ технологій. Головне в цьому – показати здобувачам будь-яких спеціальностей, що мистецтво близьке для кожного й може стати якісно вигідним напрямом розвитку в будь-якій немистецькій сфері (особливо актуально в час постмодерної ери та естетики сучасної епохи, де синергія найнесподіваніших сфер стає витком для досягнення успіху). Не менш важливо закласти стійке розуміння того, що особистісний розвиток можливий тільки на умови прокладання його на магістралях культури й духовності, що забезпечує морально-ціннісну самоідентифікацію людини та її творчу самореалізацію.

Висновки. Сучасні процеси в освітній ніші актуалізують принципово діалогічну природу художньої та нехудожньої освіти. Культурологічна компетентність наразі має стати більш предметною щодо реалізації

цієї компетентнісної складової, позбавившись абстрактної декларативності, наслідки якої можна спостерігати в утраті духовності, моральності, деперсоналізації сучасної молоді, її зануренні у світ зомбування маскульту. Прогресивна освіта сьогодні ставить студента в центр педагогічної взаємодії, а виховання самостійних і творчих у своїй сфері випускників сьогодні є академічним ідеалом. Образотворче мистецтво як інструмент, метод, середовище навчання й аспект культурології є одним із дієвих способів забезпечити досягнення цього академічного ідеалу.

Використана література:

1. Eden Gallery. *What Is Fine Art?* 2021. <https://www.eden-gallery.com/news/fine-art-definition>
2. White, L. A. *The evolution of culture: the development of civilization to the fall of Rome*. London: Routledge, 2016.
3. Кух А. М., Кух О. М. Стен-освіта та технологія уточнення компетентностей. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2017. Вип. 2. № 12.
4. Сташук О. Образотворче мистецтво і духовна культура особистості. *Актуальні питання культурології*. 2008. Вип. 6. Том 2. С. 239–246.
5. Гук О. Ф. Теоретичні передумови формування естетичної культури. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 193–199.
6. Данилевська М. І. Мистецтво як складова частина духовної культури сучасної студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. № 2. С. 43–50.
7. Corner F. Identifying the core in the subject of fine art. *International Journal of Art & Design Education*. 2005. Вип. 24. № 3. С. 334–342.
8. Clarke A., Hulbert S. (2016). Envisioning the future: Working toward sustainability in fine art education. *International Journal of Art & Design Education*. Вип. 35. № 1. С. 36–50.
9. Boughton D. From fine art to visual culture: Assessment and the changing role of art education. *International Journal of Education through Art*. 2005. Вип. 1. № 3. С. 211–223.
10. Ansell C., Boin A. Taming deep uncertainty: The potential of pragmatist principles for understanding and improving strategic crisis management. *Administration & Society*. 2019. Вип. 51. № 7. С. 1079–1112.
11. Lehene I. A. A Reconsideration on the Theory of Beauty: Previous Views and a New Approach Following Maslow's Theory (Part II). *Periodica Polytechnica Architecture*. 2021. Вип. 52. № 1. С. 112–119.
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

References:

1. Eden Gallery. (2021). *What Is Fine Art?* <https://www.eden-gallery.com/news/fine-art-definition>
2. White, L. A. (2016). *The evolution of culture: the development of civilization to the fall of Rome*. Routledge.
3. Kuch, A. M., & Kuch, O. M. (2017). Stem-osvita ta tekhnolohiya utochnennya kompetentnostey. [Stem-education and technology of clarification of competencies]. *Proceedings. Series: Problems of methods of physical-mathematical and technological education*, 2(12). [in Ukrainian]
4. Stashuk, O. (2008). *Obrazotvorche mystetstvo i dukhovna kul'tura osobystosti* [Fine arts and spiritual culture of the individual]. *Current issues of culturology*, 6 (2), 239–246. [in Ukrainian]
5. Hook, O. F. (2013). *Teoretychni peredumovy formuvannya estetychnoyi kul'tury* [Theoretical prerequisites for the formation of aesthetic culture]. *Current issues of sociology, psychology, pedagogy*, 18, 193–199. [in Ukrainian]
6. Danilevskaya, M. I. (2012). *Mystetstvo yak skladova chastyna dukhovnoyi kul'tury suchasnoyi student's'koyi molodi* [Art as an integral part of the spiritual culture of modern student youth]. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 2, 43–50. [in Ukrainian]
7. Corner, F. (2005). Identifying the core in the subject of fine art. *International Journal of Art & Design Education*, 24(3), 334–342. <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2005.00457.x>
8. Clarke, A., & Hulbert, S. (2016). Envisioning the future: Working toward sustainability in fine art education. *International Journal of Art & Design Education*, 35(1), 36–50. <https://doi.org/10.1111/jade.12047>
9. Boughton, D. (2005). From fine art to visual culture: Assessment and the changing role of art education. *International Journal of Education through Art*, 1(3), 211–223. <https://doi.org/10.1386/etar.1.3.211/1>
10. Ansell, C., & Boin, A. (2019). Taming deep uncertainty: The potential of pragmatist principles for understanding and improving strategic crisis management. *Administration & Society*, 51(7), 1079–1112. <https://doi.org/10.1177/0095399717747655>
11. Lehene, I. A. (2021). A Reconsideration on the Theory of Beauty: Previous Views and a New Approach Following Maslow's Theory (Part II). *Periodica Polytechnica Architecture*, 52(1), 112–119. <https://doi.org/10.3311/PPar.12581>
12. Pro osvitu : Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 № 2145-VIII. 2017 [On education: Law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145-VIII. 2017]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian]

Kostiuk L. B., Yasenytska Z. V. Fine arts as an aspect of culturology in the modern educational space.

In the world of rapid changes associated with technology, there is a loss of spiritual dominance of humankind, the dehumanization of social paradigms. At the same time, the role of fine arts as a component of culture is paramount in the restoration of aesthetic and value, moral and ethical guidelines. Dialogic and integrative nature of the modern world creates favorable conditions for the promotion of the cultural component in education and the use of related tools in the organization of the educational environment. In particular, involving a range of interdisciplinary links. The article explores the fine arts as an aspect of culturology within the modern educational space. The influence of technologies, social mobility, growth of industrialization, informatization on students' expectations from higher education and on the reception of cultural artifacts is analyzed. Personally oriented educational environment requires going beyond the purely subject study of academic disciplines, and achieving a creative and spiritually rich academic ideal requires teachers to take comprehensive approaches to the organization of the educational process. Fine art is justified as one of the most underestimated forms of beauty in terms of using its educational potential. The opinion on the need to overcome the declarative nature of cultural competence is expressed. At

the same time, to confirm that there are a number of opportunities to integrate fine arts with educational paradigms, at first glance, remote from the art field, the authors formed basic universal directions of involving fine arts in the educational process in higher education. The task of educators is to create a learning environment that corresponds to the life experience of students and allows them to take an active part in today's complex cultural environment of the postmodern era. The realization of the idea of integration of fine arts with educational programs of non-artistic specialties should be supported by methods of reflective assessment, understanding and encouragement of individual desire for visual understanding of works of art, tolerance of pluralism of the author's vision of reality.

Key words: *culturology, science of culture, fine arts, culturological competence, integration of education and art, humanization of education.*

УДК 378.011.3-051:159.964.21-051

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.24>

Кочерга Є. В., Мотуз Т. В.

РОЛЬ І МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ АРТ-МЕТОДАМИ» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкрито значення дисципліни за вибором «Вирішення конфліктів арт-методами» у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Зазначено важливість підготовки вчителів до роботи з конфліктами, кількість яких зростає в умовах глобальної пандемії COVID-19. Визначено мету та завдання вивчення навчальної дисципліни. Розкрито зміст усіх тем навчальної дисципліни, програма якої складається з двох модулів обсягом 4 кредити ЄКТС: 1. Загальна теорія конфлікту та розвиток компетентностей особистості (складається з трьох тем); 2. Використання арт-методів для профілактики виникнення конфліктів та їх вирішення (складається з двох тем). Під час вивчення дисципліни передбачено ознайомлення студентів з: теорією конфліктів; поняттям про конфліктологічну, здоров'язберезувальну та емоційно-етичну компетентність; поняттям про конфлікт як ресурс для розвитку особистості; видами арт-методів, які можуть використовуватися при роботі з конфліктами (ізотерапія, кольоротерапія, ігрова терапія, маскотерапія, ландшафтна терапія, пісочна терапія, мандалотерапія, музична терапія, тканева терапія, лялькотерапія, казкотерапія, глинотерапія, мулъттерапія, кінотерапія та метафоричні асоціативні карти як методи педагогічного, а не терапевтичного впливу) та обмеження використання таких арт-методів при роботі з конфліктами. Елементом використання арт-методів при дистанційному навчанні є використання додатку для малювання Google Tilt Brush та он-лайн дошок для спільної творчості (Miro, Jamboard, Whiteboard). Навчальна дисципліна передбачає формування у майбутніх вчителів початкових класів навичок використання арт-методів у індивідуальній та груповій роботі з учнями і їх батькам, та для поповнення власного ресурсу. Використання арт-методів для вирішення конфліктів дозволяє реалізувати в початковій школі STEAM-підхід, який наразі є актуальним у Новій українській школі.

Ключові слова: *вчитель початкових класів, конфлікт, арт-методи, арт-терапія, дисципліна за вибором, пандемія COVID-19, професійні компетентності вчителя.*

Конфлікти є невід'ємною частиною життя кожної людини і виникають частіше всього через те, що кожна людина унікальна й неповторна у своїх бажаннях, поглядах, переконаннях, які можуть вступати у суперечності. Значна кількість конфліктів сьогодні виникає в освітньому середовищі школи, головними суб'єктами якого є вчителі, учні, батьки. Особливо вони стали загострюватися під час пандемії COVID-19. Це стосується як внутрішньоособистісних, так і міжособистісних конфліктів. Дослідники відзначають, що проблема пандемії COVID-19 полягає в тому, що «в такі моменти рівень стресу стає вище, а негативні емоції проявляються сильніше. Це призводить не тільки до збільшення кількості конфліктів, але й до збільшення кількості невирішених конфліктів. Оскільки COVID-19 поширюється в усьому світі, дослідники стверджують, що ми можемо очікувати подальшого загострення конфліктів. Психологи та гуманітарні організації (такі як ВООЗ, Червоний Хрест) вже опублікували кілька корисних рекомендацій про те, як вирішувати внутрішні та міжособистісні конфлікти. Розвиток психологічної стійкості відповідно до цих рекомендацій має вирішальне значення, оскільки саме наша реакція на пандемію, а не сам вірус викликає конфлікти. І хоча на даному етапі ми не можемо повністю контролювати поширення вірусу та його вплив на економіку, ми все ж таки можемо вжити заходів, щоб звести конфлікт до мінімуму» [9].

Середовище початкової школи не є виключенням стосовно проблематики конфліктності. Дослідники відзначають, що конфлікти виникають між учнями початкової школи, між учнями та вчителем, між учнями та батьками. Відповідно, актуальним є питання професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів